

TOPRAK SERVETİMİZ

Yazan :

Prof. Dr. Hâmit Sadi SELEN

Ülkemizin servet kaynakları hakkındaki bilgilerimiz çok eksik ve sistemsizdir. Buna da sebep bu konuda kaynak bilgisi esaslarına göre araştırmaların yapılmamış olmasıdır. Meselâ Türkiyenin toprak servetine dair resmî yayınlar dahil, en ciddî yazarların tetkiklerine esas tuttıkları bilgiler bile incelemeye ve tenkide muhtaçtır.

Devlet hayatının herşeyden evvel biri ekonomik diğeri politik olmak üzere iki cephesi vardır. Ekonomiden insanların maddî ihtiyaçlarını karşılama faaliyetleri, politikadan da sosyal nizamı koruma ve geliştirme faaliyetleri anlaşılır.

Ekonomik ve politik faaliyetler arasında, aslında, sıkı bir bağıklık vardır. Fakat biz, insan yaşayışını daha yakından görebilmek ve mahiyetine nüfuz edebilmek için zihnimize bu tecridi yapmaktayız.

İnsanlar maddî ihtiyaçlarını herşeyden evvel tabii muhitten sağlar; ekonomik hayatın temeli tabii servetlerdir. Bu sebeple yeryüzünde insan hizmetinde olan madde ve enerjiye servet kaynağı denir. Tabii servetler, ehemmiyeti dolayısıyla "Kaynaklar bilgisi" adı altında yeni bir ilmin konusu olmuştur.

Her ne zaman memleket meseleleri üzerinde duracak olursak, düşünceler kendiliğinden, ülkemizin tabii servetlerine doğru kayar, geniş ormanlarımızdan, çayır ve mer'alarımızdan, av ve balık servetimizden, verimli topraklarımızdan, yeraltı zenginliklerinden, siyah ve beyaz kömürlerimizden, bol sularımızdan bahsederiz. Fakat bu yoldaki esassız bilgi noksanlığı bizi ya bir takım boş hayallere, yahut da yersiz ve mânâsız bir kötümserliğe sevkeder. Halbuki bugünün ileri milletleri yalnız kendi ülkesinin değil, dünyanın servet kaynakları üzerinde bilgi sahibi olması birinci iş olarak tanımakta, iktisat siyasetlerini ona göre ayarlamaktadırlar.

Bir devleti incelemek ve sosyal yapısı hakkında bir fikir sahibi olmak istediğimiz zaman herşeyden önce, ülkesinin tabii muhitini sonra servet kaynaklarını işlemek suretiyle meydana gelen kültür muhitini, nihayet sosyal nizamı ve millî birliği araştırırız.

Evvelâ, kaynak nedir? Onu izah edelim. Yeryüzünde insan yok iken de verimli topraklar, kuvvetli çağlayanlar, geniş kömür havzaları, petrol yatakları, hasılı hepsi mevcuttu. Fakat kaynak yoktu. Çünkü, insansız dünyada bu saydıklarımızın hiçbir değeri olamaz. Kaynak mefhumu insan ve onun ihtiyacından ayrı olarak düşünülemez. Bu sebeptendir ki biz kaynağı, "insan hizmetindeki tabiî servet" diye tarif etmekteyiz.

İnsanların erişemediği yerlerdeki tabiî servetlerin bugün için bir değeri yoktur. Sonra muhtelif devirlerde ve muhtelif medeniyetlerde kaynakların değerleri hakkındaki telâkkiler birbirinden farklı olmuştur. Çoban kavimler geniş meralar, ziraatçı kavimler verimli topraklar peşinde koştukları gibi bugünün endüstri memleketleri de kömür ve petrol yatakları peşindedirler.

Buna göre, bir ülkede bugün için elde edilmesi güç maden ve enerji kaynaklarını, mahsulü pazarlara sevkedilemeyen verimli toprakları, kıymetlendirilemeyen su mahsüllerini servet kaynakları olarak göstermek hatadır. Halbuki yalnız bazı hayalperest müelliflerin eserlerinin değil, bir kısım okul kitaplarımızın bile bu gibi şaşırtıcı malûmat ile dolu olduğunu görmekteyiz.

Umumiyetle tasvirî mahiyette olan nazari tabiat zenginliği ile ekonomik değeri olan kaynakları birbirinden ayırt etmek ve bunları, en uzak ihtimalleri de gönönünde tutarak, olduğu gibi tanıtmak "kaynaklar bilgisi"nin başlıca gayesidir.

Milletlerin refah ve saadetlerinde birinci derecede âmil olan servet kaynakları ve bunlardan faydalanma tarzı eskiden beri birçok ihtilâfların hatta harplerin saiki olmuştur. Bugün de milletlerarası münasebetlerin en nazik bir meselesi halindedir.

Servet kaynakları gerek mahiyet, gerek faydalanma bakımından bir çok hususiyetler gösterirse de herşeyden evvel şu iki vasıf bilhassa dikkati çekmektedir:

1 — Kaynaklar yeryüzüne nisbetsiz bir şekilde dağılmıştır. Ticaret ve mübadele sayesinde bu intizamsızlık bir dereceye kadar giderilebilmekte ise de anlaşmazlıklar daima kendini göstermektedir.

2 — Bir kısım kaynaklar tükenebilir mahiyettedir. Bazı hallerde yerine yenisi gelmemektedir. Bu sebeple insanların tabiî servetlerden büyük bir ihtimamla faydalanmaları icap etmektedir; aksi takdirde büyük sıkıntılara uğranılabilir.

Tabiî servetlerin korunması, tahrip edilmeden faydalanılması, muasır medeniyetin büyük bir titizlikle üzerinde durduğu bir dâvadır. Eski

medeniyetler toprak gibi tükenmez kaynaklara dayanıyordu. Bugünün endüstri dünyası ise kömür ve petrol gibi tükenir kaynaklara dayanmaktadır.

Muasır medeniyet için birinci derecede cansız enerji, sonra kültür ve kapital zenginliğinin, nihayet kaynak çeşitliliğinin büyük değeri vardır; durmadan yeni kaynaklarla beslenmek zorundadır. Bu sebeple servet kaynakları araştırmaları ve kaynakların korunması millî ekonominin baş meseleleri halini almış bulunmaktadır.

Kaynaklarla nüfus dağılışı arasında da sıkı bir bağıllık vardır. Bazı yerlerde nüfus kalabalık gibi görünür, fakat kaynaklara göre daha çok nüfus kaldıracaktır. Kesafeti kilometre başına düşen nüfus ile değil, bölgenin nüfus taşıma imkânları, aynı zamanda nüfusun kültür seviyesi ile ölçmek icap eder.

Toprak Servetimiz :

Yeryüzünü ince bir örtü halinde kaplıyan toprak insanlar için daima bir servet kaynağı olmuştur. Toprak sadece bir maddeler yığını değil, içinde küçük canlılar yaşayan, üzerinde herhangi bir bitki çeşidi yetişebilen canlı bir varlıktır.

Toprak varlığı hudutsuz ise de verimli toprak hududludur. Servet kaynağı olabilmesi için bir toprağın yalnız verimli olması kâfi gelmez, aynı zamanda elverişli olması şarttır. Pazara bağlı olmıyan topraklar elverişli sayılmaz.

Verimli toprakları, hususiyle ziraat topraklarını hududlandıran faktörler arasında sıcaklık, kuraklık, orman ve su gibi tabii âmillerle beraber beşerî şartlar da rol oynar. Türkiye arazisinin dağlık olması, yarı kurak süptropik kuşak içinde bulunması burada verimli toprakların muayyen yerlerde toplanmasına sebep olmuştur.

Türkiye'de umumiyetle toprak tabakası incedir. Derin topraklara daha ziyade ovalarda ve vadi tabanlarında rastlanır. Yağışların azlığı ve yaz kuraklığı neticesi toprak az yıkanır. Sularla eriyen maddeler derinlerde değil, daha ziyade üst kısımda birikir.

Ülkemizin büyük bir kısmında bir su azlığı ile karşılaşılır. Bunu önlemek için kuru ziraat usullerine, sulamaya baş vurulur. Meyilli arazinin fazlalığı dolayısıyla, hususiyle ormanların tahrip edildiği yerlerde, bir toprak koruma meselesi ile karşılaşılır.

Buna karşılık topraklarımızın bazı hususî vasıfları da vardır. Memleketin bir kısmında kışların hafif geçmesi dolayısıyla bitki yetişmesi uzun sürer, aynı tarladan ikinci veya çeşitli mahsül almak mümkündür.

Verimli topraklar az ve mahdut olmakla beraber devamlı surette faydalanılan toprakların bakıma muhtaç olduğu da şüphesizdir. Bir ülkede iktisadî istikrar ancak verimli toprakların bilgili bir şekilde kullanılması ile temin edilir.

Türkiye'nin toprak servetine dair ilk bilgi, faydalanılan toprakların miktarı ile başlar. Ülkemizde ne kadar toprak işlenmekte, ne kadarı otlak olarak kullanılmakta, ne kadar ormandan faydalanılmaktadır?

Bu hususta herkesin başvurduğu yegâne kaynak istatistik Umum Müdürlüğü'nün verdiği rakamlardır. Son resmî yayınlara göre 76.7 milyon hektar olarak memleket toprakları şu şekilde bölünür: (1)

<i>İşlenen topraklar</i>	20	<i>Milyon hektar</i>	%	26
<i>Otlaklar</i>	34.6	" "	%	43.8
<i>Ormanlar</i>	10.5	" "	%	13.7
<i>Ürün getirmiyen yerler</i>	12.6	" "	%	16.4

Bütün okul kitaplarında ve en ciddî iktisadî eserlerde bu rakamlar ve nisbetler aynen tekrar edilir ve öğrenilir. Fakat basit bir tetkik ve tahlilden sonra bu rakamların ve nisbetlerin bize kâfi bir bilgi vermediği anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin yüz ölçümüne dair rakam üzerinde duracak değiliz. Doğru çizilmiş bir Türkiye hartası üzerinde göller hariç tutularak elde edilmiş olan bu rakamı doğru olarak kabul etmememize bir sebep yoktur. Fakat bundan sonraki rakamlar ve nisbetler incelemeye muhtaçtır.

İşlenen topraklar, 1953 tahminlerine ve anketlerine göre 20 milyon hektarı geçmektedir. İstatistik Umum Müdürlüğü bu yolda bize bilgi verecek durumdadır. Bölümün talî taksimatına gidecek olursak ilk kademedede şunları görürüz.

<i>Ekilen tarlalar</i>	11.7	<i>Milyon hektar</i>	%	58.5
<i>Sürülen "</i>	5.5	" "	%	27.5
<i>Çayırlar</i>	1.0	" "	%	5
<i>Dikili topraklar</i>	1.8	" "	%	9
<i>(Bağlar ve bahçeler)</i>				

Bu rakamlar ekili ve dikili toprakların nisbeti, her yıl nadasa bırakılan toprakların miktarı hakkında bize malûmat verirse de işlenen toprakların servet kaynağı olarak değeri hakkında bir fikir vermez.

Halbuki kaynak bilgisi bakımından öğrenmek istediğimiz bilhassa şu noktalardır. 1 — Bugün işlenen toprakların hepsi verimli ve Ziraate elverişli midir? 2 — Bunların ne kadarı aslında ziraate elverişli değildir? 3 — Bugün işlenmiyen fakat ziraate elverişli olan ne kadar toprağımız vardır?

Kaynak bilgisi, sadece işlenen toprakları değil, daha ziyade ülkemizdeki verimli ziraat topraklarının miktarı üzerinde durur. Türkiye'de verimli ve ziraate elverişli ne kadar toprak vardır? Bu hususta ilmî araştırmalara esas olabilecek rakam nedir??

Bugüne kadar bu yolda ileri sürülen rakamlar temamiyle hayal mahsulü idi, hiç bir ilmî temele dayanmıyordu. Çünkü bu hususta doğru bir mütalâa yürütmek için hiç olmazsa umumî bir toprak hartasının elde bulunması lâzımdı.

Böyle bir harita münferit çalışmalarla yapılamazdı. Yakın zamana kadar ülkemiz böyle bir toprak hartasından mahrum olduğundan verimli ve ziraate elverişli topraklarımızın miktarı hakkında da bir fikrimiz yoktu.

Fakat Ziraat Vekâletinin 1952'de kurduğu toprak ve gübre araştırma enstitüsünün iki yıl gibi kısa bir zamanda umumî bir tetkike dayanan bir toprak hartası meydana getirmesi, bu hususta az çok doğruya yakın bir rakamın elde edilmesine imkân vermiştir. (2)

Aslı 1 : 200 000 mikyaslı paftalara işlenerek, sonra 1 : 800 000 mikyaslı haritaya çekilen bu umumî toprak hartasının müsveddesi toprak araştırma Enstitüsünde bulunmaktadır. İzahlı raporiyle birlikte biran evvel neşri için çalışılmaktadır. (*)

Umumî toprak hartası hazırlanırken Türkiye'de ziraate elverişli toprakların nevi ve miktarı da hesaplanmıştır. Buna göre ülkemizde verimli ve işlenmeye elverişli toprakların genişliği 16.4 milyon hektardır.

Bugün işlenmiş olan topraklar 20 milyon hektar bulduğuna göre bunlar arasında aslında ziraate elverişli olmayan epi bir kısım vardır. Fakat miktarını katî olarak tesbit kabil değildir. Sadece bu şekildeki toprakların 4 milyon hektara yakın olduğu ileri sürülebilir.

Ülkemizde hâlen işlenmiyen fakat aslında ziraate elverişli olan toprakların bulunduğu da şüphesizdir. Ancak mufassal toprak hartaları bu toprakları bize keşfettirecektir. Bu sebeple toprak darlığı hissedildikçe mufassal toprak hartaları alma faaliyetinin de süratle ilerlemesi icap edecektir.

Ziraat toprakları bakımından durum şu şekilde hülâsa edilebilir. Büyük ıslâh masrafına lüzum göstermeden işlemeye elverişli bütün topraklar bugün işlenmektedir. Bu arada verimi az topraklar da ziraate alınmış durumdadır. Ziraat arazisinin bir servet kaynağı olarak genişletilmesi için, kullanılan toprakların bakımına ihtimam edilmeli, yenden ziraate alınacak toprakların verimli ve elverişli olmasına dikkat olunmalıdır.

İşlenen araziden ve ziraat topraklarından sonra otlak olarak faydalanılan araziye geçebiliriz. Resmî istatistiklerde **otlak toprakları** olarak gösterilen rakam çok mubalagalı ve yanıltıcıdır. Türkiyenin hiç bir zaman 34,6 milyon hektar meraya sahip olduğu ileri sürülemez. Bu rakamın nasıl elde edildiğini bilmiyoruz. Henüz topraklarımızın tabii bitki örtüsünü doğru olarak gösteren umumî bir hartaya mâlik olmadığımız için bu bakımdan itimada değer bir rakam bulmak güçtür.

Ülkemizde hayvan otlatmak suretiyle faydalanılan toprakların büyüklüğü hakkında araştırmaya dayanan bir rakamı 1948'de yapılan köy sayımı sonuçlarında buluruz. Burada otlaklar 10.6 milyon hektar olarak gösterilmektedir. Buna köylere tahsis edilmemiş fakat otlak olarak faydalanılan takriben iki milyon hektar otlak katacak olursak Türkiye'nin otlak servetini 12.6 milyon hektar kabul edebiliriz. (3)

Türkiye'nin bugünkü hayvan mevcuduna göre bu miktarın hakikata daha yakın olduğu kabul edilebilir. Bugün Türkiye'nin hayvan serveti (4 koyun ve 4 keçi bir sayılmak suretiyle) azamî 20 milyon hayvan ünitesi etrafındadır. İyi bir otlak ta hektar başına 2 hayvan ünitesi besleyebilir. Kaldığı memleketimizde hayvanlar sadece otlama ile beslenmez, ziraat artıkları ve yem nebatları da verilir. Nadas toprakları ve bir kısım tarlalarda zaman zaman otlak olarak kullanılır.

12.6 milyon hektar olarak kabul ettiğimiz otlak sahasının mera olarak kıymeti hakkında da bilgimiz azdır. Bir kısmı esasen istep olan, bir kısmı da ormanlık sahadan alınmış olan bu otlakların çoğu sadece koyun otlatmaya elverişlidir. At ve sığır gibi büyük baş hayvan otlatmaya müsait olan meralar belli yerlerde bulunur.

İklim şartları dolayısıyla bu otlaklarda her mevsimde hayvan beslenmemektedir. Bundan dolayı Türkiye otlaklarını yaylak ve kışlık diye ikiye ayırmak eskiden beri adettir. Aynı zamanda en verimli merada bile otlatmayı tanzim etmeye lüzum vardır ki bu nokta hayvan yetiştiriciliği bakımından çok ehemmiyetlidir. Bugün her yerde ihtimamla tatbik edilen bir otlatma sistemi, bir mera amenajmanı vardır. Bizim hayvancılığımızın istikbali de buna bağlıdır.

Türkiye'deki otlak topraklarının bitki hususiyetleri ve mera olarak kıymetleri hakkındaki tetkikler pek azdır. Zayıf bir halde bulunan otlak topraklarının üzerindeki bitki örtüsünü kuvvetlendirmek ve çeşitlendirmek, yer yer çıplak toprakları sık otlarla kaplı bir hale getirmek pek

(.) Türkiye umumi toprak hartası Amerikalı mütehassıs H. Oakes'in başkanlığı altında dokuz Türk yüksek ziraat mühendisinin iki yıllık devamlı mesaisiyle meydana gelmiştir.

güç değildir. Mera bakımı da ziraat toprakları bakımına kadar ehemmiyetli bir dâvadır.

Otlakları servet kaynağı olarak kıymetlendirebilmek için, hiç olmazsa biçilebilen çayırlar ile sadece mera olarak kullanılan toprakların miktarı hakkında da bilğimiz olmak icap eder. 1948 köy sayımında ülkemizdeki çayırliklar 800 bin hektar olarak tespit edilmiştir.

Memleketimizde umumiyetle orta malı olarak faydalanılan meraların çok tahrip edilmiş ve bakımsız hali yanında birçok iyi vasıfları da vardır. Bilgili bir ihtimamın bu vasıfları yeniden kazandıracağından şüphe etmemelidir. Türkiye'de mera sahasının genişletilmesi değil otlakların kıymetlendirilmesi meselesi vardır. Çünkü bugün faydalanılan otlakların çoğu ormanların zararına kazanılmış topraklardır.

Üçüncü katagoriyi teşkil eden orman topraklarına gelince bu rakamda Türkiye'nin hakiki orman servetini ifade etmemektedir. Orman Umum Müdürlüğü tarafından neşredilen orman hartasını incelediğimiz zaman iyi durumdaki ormanların oldukça mahdut bir saha işgâl ettiği görülür.

Bu umumî orman tartasına göre Türkiye'de işlenmeğe elverişli verimli ormanların mesahası 3.6 milyon hektardır. Bunun 1.6 milyon hektarı iğne yapraklı ve yapraklı, 2 milyon hektarıda yapraklı ormandır. Orman mahsulleri hakkındaki rakamlarda bunu teyit etmektedir. (4)

Eğer Türkiye'de 10 milyon hektar verimli, işlenmeye müsait orman mesahası mevcut olsa kereste ve odun ihtiyacını kendi ormanlarından temin eder ve ihracata da imkân verirdi. Bir servet kaynağı olarak ormanlarımızın mesahası 3.6 milyon hektarı geçmez.

Memleketimizdeki ormanlardan daha ziyade yakacak odun elde edilir. Kesilen miktar ormanlarımızın senelik ağaç hasılâtının fevkindedir. Bu sebeple bozuk ormanların miktarı seneden seneye artmaktadır. Mütemadi orman yangınları da verimli orman sahasını daraltmaktadır.

Bilindiği gibi ormanların iki bakımdan önemi vardır. Bir kere orman millî iktisadın odun ve emsali ihtiyaçlarını karşılayan son derece mühim bir ham madde kaynağıdır. Sonrada orman toprak yıkanmalarına, aşınmalara,, kuraklaşmaya mani olan, akar sular rejiminin düzenlenmesine yardım eden bir faktördür.

Türkiye'nin toprak servetini orman sahasının vüsâtı ile ölçersek pek hata etmiş olmayız. Son toprak araştırmaları ülkemizde 30 milyon hek-

tar sahanın eski ve yeni orman topraklarıyla örtülü olduğunu göstermiştir.

Yukarıdan beri yaptığımız şu basit tahlil bize gösteriyor ki iktisadî faaliyetlere kaynak olabilecek toprak servetimiz şimdiye kadar öğrendiklerimizden farklı durumdadır.

Türkiye'nin faydalanılan toprakları 36.2 milyon hektardır. Bunun 20 milyonu işlenen topraklar, 12.6 milyonu otlaklar, 3.6 milyon hektarı da verimli ormanlardır. Bu rakamlar birleşmiş milletlerin istatistik bürosu neşriyatına da uygundur. Bütün Dünya Türkiye'nin toprak servetini bu şekilde tanırken bizde okul kitaplarından başlayarak en ciddî yazarlara kadar bu hatalı rakamların bir hakikat gibi tekrar edilmesi doğrusu çok hayret edilecek bir şeydir.

Aşağı yukarı Türkiye topraklarının bölünüşü şu şekildedir.

A. *Faydalanılan Topraklar :*

<i>İşlenen topraklar</i>	20	<i>Milyon hektar</i>	% 26
<i>Otlaklar</i>	12.6	" "	% 16
<i>Ormanlar</i>	3.6	" "	% 6
	<hr/>		<hr/>
	36.2		% 48

B. *Faydalanılamayan arazi :*

<i>Bozuk ormanlar</i>	7	<i>Milyon hektar</i>	% 10
<i>Çorak ve taşlık</i>	20	" "	% 26
<i>Ürün getirmiyen</i>	12.6	" "	% 16
	<hr/>		<hr/>
	39.6		% 52

Kaynak olarak topraklarımızın % 48'inden faydalanıyoruz. Geri kalan % 52 si, yani 39.6 milyon hektarın 12.6 milyonu istatistiklerde de görüldüğü üzere temamiyle ölü arazi sayılabilir. Geri kalan 27 milyon hektar arazi de tahrip edilmiş veya bozuk orman topraklarından otlama bakımından değeri çok az kıraç ve taşlık yerlerdir. Bu toprakların orman ve mera olarak yeniden kazanılması ayrıca tetkiki icabeden bir konudur.

Komşu memleketlerle mukayese edecek olursak Türkiye'nin toprak servetini artırma imkânı ile karşılaşırız. Türkiye ne İran ne de Mısır kadar kurak bir ülke değildir. İtalya ve İspanya'ya benzer, aynı tabiat şartlarını haiz köşelere maliktir.

	Yüzölçümü Faydalanılan arazi			İşlenen toprak	
	milyon hektar	milyon hektar	(%)	milyon hektar	(%)
Türkiye	75.7	36.2	(48)	20.0	(26)
İtalya	29.9	22.1	(75)	17.0	(58)
İspanya	50.3	42.0	(83)	18.6	(37)
Fransa	55.1	33.3	(60)	21.0	(38)
İran	162.2	44.7	(27)	20.3	(12)
Mısır	100.0	2.5	(29)	2.5	(24)

Türkiye'nin toprak servetini artırma hususunda ilk faaliyetin orman sahasını genişletmek olacağına yukarıda işaret etmiştik. Böylece ziraat sahasında da çok senelik bitkilere büyük bir yer verilmesinin lüzumu meydana çıkmaktadır.

Bilindiği gibi insanlar ilk zamanlarda kısa ömürlü senelik bitkileri tercih ediyorlardı. Senelik bitkiler ve çayırlar göçebelikte elverişli idi. Fakat belli bir ülkeye yerleşmiş milletler gelecek nesillerin de kredisinden faydalandıklarından sadece senelik bitkilere rağbet göstermezler, çok senelik bitkilere, ağaç yetiştirmeye de ehemmiyet verirler.

Senelik bitkiler insanların ilk yerleştikleri yerlere, yani orman ile istepin hudud teşkil ettiği düz yerlere, ovalara gayet iyi uydu. Fakat çapa ve sapan insanların başlıca gıdasını teşkil eden hububat ziraatını yamaçlara tatbik edince toprağın azalması başladı, önce sapanın, arkasından yağmurun, sonra aşınmanın tesiriyle toprak çöl ve taşlık oldu.

Türkiye'de faydalanılmıyan verimsiz topraklar çokluğunun sebebini izah ederken bu noktayı unutmamak lâzımdır. Toprak hartası çalışmalarında Türkiye'de faydalanılmıyan toprakların % 90'nın sarp ve çok meyilli olduğu tesbit edilmiştir.

TOPRAK GURUPLARI

(Milyon hektar)

	Ziraata elverişli		Ziraata elverişsiz		Yekûn
Alluvial topraklar	4.1	(% 24.7)	2.2	(% 3.6)	6.3 (% 8.1)
Az meyilli çeşitli top.	5.8	(% 36.3)	3.1	(% 5.4)	8.9 (% 11.7)
Sarp ve çok meyilli çeşitli topraklar	6.4	(% 38.9)	55.1	(% 91)	61.5 (% 80.2)
	16.3		60.5		76.7

Ziraate elverişli olmıyan topraklardan faydalanılan orman ve mera sahası çıkarılacak olursa 39.6 milyon hektar kalır. Bunun hiç olmazsa 27 milyon hektarının otlak veya dikili toprak olarak kazanılması mümkündür.

Çok senelik bitkilerin yani çubuk ve fidanların yamaçlara ve kuru araziye uygunluğu, bilhassa ülkemizde bir vakiadır. Senelik bitkiler düz

arazide kolaylıkla yetişir. Zira seneliklerde olduğu gibi ekimden önce ve ekimden sonra toprağın sürülmesine lüzum yoktur. Toprak boylu boyunca yarılmadığından aşınmaya ve sürüklenmeye müsait bir durumda değildir.

Çok senelikler aynı zamanda çok kuru topraklarda da yetişebilir. Çünkü seneliklerin kökleri derinlerden rutubet alırlar. Şu kadar varki çok senelikleri yetiştiren insanların sabit bir içtimaî nizama sahip olmaları icabeder.

Mevsimler arasındaki şiddetli değişiklikler birçok yerlerde nebatların büyüme zamanlarını hududlandırır. Buna çok senelikler muhtelif şekillerde mukavemet eder. Yapraklarını dökmek, yahut iğne yapraklı olmak, köklerini çok derinlere uzatmak suretiyle mukavemetini artırır. Çok seneliklerin yabani ve ehli cinsleri bulunduğu gibi ağacından veya meyvasından faydalanıldığına göre de bir ayırma yapılabilir.

Bu ayrılığın iktisadî bakımından talî bir değeri yoktur. Çok seneliklerin devamlılığı iktisadî bakımdan bir takım safhalar yaratır. Bu bitkilerin bir yetiştirme, bir de mahsul verme durumu vardır. Yetiştirme durumu aynı zamanda para yatırma safhasıdır. Mahsul verme devresi de kâr getirme safhasıdır.

Şimdiye kadar saydığımız hususiyetler çok seneliklerin memleketimizde büyük bir yer tutmasını icabettiren vasıflardır. Buna mukabil senelik bitkiler için daha ziyade tek taraflı tercih sebepleri gösterilebilir. Senelik bitkiler küçük işletmelere ayrılması uygun olduğu halde çok seneliklerin büyük işletmeler halinde idare edilmesi daha kârlı olabilir.

Sözlerimizi şu şekilde hûlâsa edebiliriz. Türkiye toprak servetine dair resmî istatistiklerde verilen rakamlar mübhem ve yanıltıcıdır. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Zirazî Bün-yey" kitabında, 76.7 milyon hektar olarak gösterilen Türkiye arazisi 1953 de şu şekilde bölünmektedir:

<i>İşlenen topraklar</i>	20.—	<i>milyon hektar</i>	(% 26)
<i>Otlaklar</i>	34.6	" "	(% 44.3)
<i>Ormanlar</i>	10.5	" "	(% 13.4)
<i>Verimsiz topraklar</i>	12.6	" "	(% 16.1)

Her ne kadar Türkiyede son zamanlarda işlenen topraklar 20 milyon hektarı buluyorsa da bunun hepsi verimli ve işlemeye elverişli değildir. Ziraat Vekâleti tarafından 1952 de kurulan "Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü" tarafından hazırlanan umumî toprak haritasına göre Türkiyede ziraate elverişli verimli topraklar 16.2 milyon hektardır. Demek ki işlenen topraklar arasında ziraate elverişli olmayan ve-

rimsiz toprak epeyi bir yekûn tutmaktadır. Yeni toprak hartasına göre ziraate elverişli topraklar şu şekilde bölünmektedir:

<i>Alluvial topraklar</i>	4.6	m. h.	(% 26.7)
<i>Az meyilli çeşitli topraklar</i>	5.9	m. h.	(% 36.3)
<i>Çok meyilli çeşitli topraklar</i>	6.4	m. h.	(% 38.9)

İşlenmiş topraklar hakkında verilen rakam biraz mübhem olmakla beraber az çok doğru bilgi vermektedir. Asıl bundan sonraki rakam mübalagalı ve yanıltıcı mahiyettedir. Hiçbir zaman Türkiyede mer'a olarak faydalanılan topraklar 34 milyon hektarı bulmamıştır. Bu bakımdan ülkemizde araştırmaya dayanan bir rakamı 1948 de yapılan köy sayımında buluruz. Buna göre köylere tahsis edilmiş otlaklar 11.6 milyon hektardır.. Köylere tahsis edilmemiş fakat otlak olarak faydalanılan diğer toprakları da 1 milyon hektar olarak kabul edersek Türkiyenin mer'a toprakları 12.6 milyon hektarı bulur ki, beslenen hayvan mevcuduna (20 milyon ünite) göre hakikata hada yakın bir rakamdır. Bu otlakların dörtte üçünün sadece koyun mer'ası olduğunu da unutmamalıyız.

Bundan sonraki orman toprakları olarak gösterilen rakam da oldukça mübalağalıdır. Son zamanlarda yapılan araştırmalara göre Türkiyede işletmeye elverişli verimli ormanların sahası 3,6 milyon hektardır. Eğer Türkiyede işlemeye elverişli 10.5 milyon hektar orman mevcut olsa kereste istihsalimiz 16 milyon m³ ü aşacak ve Türkiye ihtiyacını fazlasile karşılayacaktır.

Varlığımız bu neticelere göre Türkiye arazisi şu şekilde bölünür.

<i>İşlenen topraklar</i>	20	milyon hektar	(% 26)
<i>Otlaklar</i>	12.6	" "	(% 16.4)
<i>Ormanlar</i>	3.6	" "	(% 4.8)
<i>Verimsiz topraklar</i>	36.2	" "	(% 52.8)

Cetvelde verimsiz toprak olarak gösterilen geniş sahalarda bilhassa çok senelik bitki, bağ ve meyvelik aynı zamanda orman olarak kazanılacak toprakların bulunduğu şüphe yoktur. Türkiye içinde bulunduğu iklim kuşağı bakımından buradaki çok senelik bitki sahasının daha ge-

- 1) Ziraî Bünye ve istihsal, Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Müdürlüğü. Ankara 1954. S. 3
- 2) Türkiyenin Umumî Toprak Hartası. T. C. Ziraat Vekâleti Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü. Basılmakta. 1948
- 3) Köy Sayımı T. C. İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara 1952
- (4) F. Heske, Wald und Forts wirtsehaft in der Türkei, İstanbul 1952
- (5) Yearbook of Food and Agricultural Statistics 1950 tab. 1

niş olması icap ederdi. Halbuki bağ ve meyvelik sahalara işlenmiş toprakların % 3 ünü geçmediği görülür.

İşlenmiş topraklar şu şekilde bölünmektedir :

<i>Ekilen tarlalar</i>	11.7	<i>milyon hektar</i>	(% 58.5)
<i>Sürülen "</i>	5.5	" "	(% 27.5)
<i>Çayırlar</i>	1.0	" "	(% 5)
<i>Dikil topraklar (1)</i>	1.8	" "	(% 9)

(1) *Bağ ve bahçeler*)

Die Bodennutzung in der Türkei

Die in den amtlichen Statistiken über die Bodennutzung in der Türkei sind unklar und irreführend. Das von der Generaldirektion für Statistik herausgegebene Buch "Landwirtschaftliche Struktur und Produktion" (1) gibt die Nutzung der Bodenfläche in der Türkei wie folgt an:

<i>Gesamtfläche</i>	76,7	<i>Mill ha</i>	
<i>Bearbeitete Fläche</i>	20	" "	= 26,0 %
<i>Grasland</i>	34,6	" "	= 43,3 %
<i>Wälder</i>	10,5	" "	= 13,7 %
<i>Ertraglose Fläche</i>	12,5	" "	= 16,4 %

Bei der Betrachtung dieser Zahlen müssen wir feststellen, dass sie keine genaue Übersicht über die heute in der Türkei benutzte Bodenfläche geben. Wenn wir auch als "Bearbeitete Fläche" die Zahl von 20 Mill ha finden, so sind das doch nicht nur ertragreiche und für die Bebauung geeignete Flächen.

Nach der vom "Institut für Boden und Düngereforschung", das 1952 vom Ministerium für Landwirtschaft gegründet wurde, vorbereiteten Bodenkarte der Türkei umfasst die für die Landwirtschaft geeignete Bodenfläche 16,2 Mill ha. Der Unterschied zwischen der angegebenen Zahl der für die "Landwirtschaft geeigneten Bodenfläche" und derjenigen der "Bearbeiteten Fläche" ist also sehr beträchtlich. Nach der neuen Bodenkarte ist die für die Landwirtschaft geeignete Bodenfläche wie folgt aufzuteilen (2):

(1) Landwirtschaftliche Struktur und Produktion. Generaldirektion für Statistik, Ankara 1954, S. 3

(2) Allgemeine Bodenkarte der Türkei. Institut für Boden- und Düngereforschung des Ministeriums für Landwirtschaft, im Druck.

<i>Alluviale Böden</i>	4,6	Mil	ha	=	26,7 %
<i>Verschiedene Böden mit geringer Boden­neigung</i>	5,9	"	"	=	36,3 %
<i>Verschiedene Böden mit starker Boden­neigung</i>	6,4	"	"	=	38,9 %

Trotzdem die für die "Bebaute Bodenflaeche" genannte Zahl etwas ungenau ist, gibt sie doch ein mehr oder weniger klares Bild. Jedoch sind vor allem die dieser Postion folgenden Zahlen übertrieben und irreführend. Niemals gab es in der Türkei 34 Mill ha Grasland. In der einzelnen Dorfgemeinden 11,6 Mill ha angegeben. Wenn wir für der emzelnen Dorfgemeinden 11,6 Mill ha angegeben. Wenn wir für die Flaechen, die nicht innerhalb von Dorfgemeinden liegen, aber doch als Grasland verwendet werden" mit 1 Mill ha berechnen, so ergibt sich in der Türkei eine Weideflaeche von 12,6 Mill ha, die entsprechend des vorhandenen Viehbestandes von rund 20 Mill Stück den Tatsachen noch naeher kommt. Jedoch darf nicht vergessen werden, dass $\frac{3}{4}$ dieser Weideflaeche lediglich Schafweide ist.

Auch die unter "Wald" angegebene Zahl ist reichlich übertrieben. Nach Untersuchungen der Generaldirektion für Forsten betraegt die Flaeche der zur Nutzung geeigneten Waelder in der Türkei 3,6 Mill ha. Wenn in der Türkei 10,5 Mill ha zur Nutzung geeigneter Wald vorhanden waere, würde unsere Schnittholzproduktion 16 Mill m³ und damit flaeche folgendermassen aufzuteilen.

Entsprechend den gegebenen Zahlen ist die türkische Bodenflaeche folgendermassen aufzuteilen:

<i>Bearbeite Flaeche</i>	20	Mil	ha	=	26 %
<i>Grasland</i>	12,6	"	"	=	16,4 %
<i>Waelder</i>	3,6	"	"	=	4,8 %
<i>Ertraglose Flaeche</i>	36,2	"	"	=	52,8 %

Es besteht kein Zweifel, dass in der Position "Ertraglose Flaeche" auch Böden enthalten sind, die für den Anbau von mehrjaehrigen Pflanzen, die Anlage von Weinbergen und Obstgaerten sowie zur Aufforstung geeignet sind. Die klimatischen Verhaeltnisse der Türkei erfordern eine Erweite rund der Anbauflaeche von mehrjaehrigen Pflanzen. Heute

(3) Dorfzaehlung 1948. Generaldirektion für Statistik der Türkischen Republik, Ankara 1952.

übersteigt die Fläche, die Weinberge und Obstgärten einnehmen, nicht 9 % der bearbeiteten Fläche.

Die Position "Bearbeitete Fläche" ist wie folgt aufzugliedern: :

<i>Angesaehte Fläche</i>	11,7	Mill	ha	=	58,5 %
<i>Brachland</i>	5,5	"	"	=	27,5 %
<i>Wiesen</i>	1,0	"	"	=	5 %
<i>Gartenbau, Weinberge und Obstgärten</i>	1,8	"	"	=	9 %